

واسپارگاه نشریات دانشجویی در سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی

مهناز مهاجرزاده

سرپرست گروه مطبوعات سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی

زمانی که به آرشیو مطبوعات سازمان منتقل شدم با نشریات دانشجویی و تعداد و تنوع آنها بیشتر آشنا شدم. با مطالعه جسته گریخته‌ی بعضی از آنها متوجه پراکندگی عنوان و میزان شماره‌ها، نامعلوم بودن سرنوشت نشریه‌ها، نبودن اطلاعات کافی درباره هر یک، عدم کسب اطلاعات و دسترسی به مسئولان این نشریات به علت فارغ التحصیل شدن دانشجویان دست اندرکار، عدم وجود سابقه و آرشیو نشریات در دانشگاه‌ها و دانشکده‌های مربوطه و ... شدم. باتوجه به مطالب و اطلاعات بسیار خوبی که در این نشریات منتشر شده بود و با توجه به اهمیت این منابع به لحاظ ارزش و بار اطلاعاتی موجود در آنها، نظرم بیش از پیش به این نشریات جلب شد و این سوال ذهن مرا مشغول می‌کرد که با این نشریات چه باید کرد؟ چرا کتابخانه‌های دانشگاهی و یا سایر کتابخانه‌های مهم کشور بطور جدی به جمع‌آوری و حفظ این منابع نمی‌پردازند؟ متولی اصلی جمع‌آوری، حفظ و نگهداری و اشاعه اطلاعات این منابع کیست و یا چه کسی می‌تواند باشد؟ چگونه می‌توان درباره اهمیت این منابع اطلاع‌رسانی کرد؟ چگونه می‌توان مانع از بین رفتن این نشریات مهم که حاوی بسیاری مطالب علمی، سیاسی، فرهنگی و در واقع حاوی اندیشه بسیاری از دولتمردان و بزرگان گذشته، حال و آینده کشور است، شد؟ و ده‌ها سوال دیگر. چرا که نشریات دانشجویی نیز به عنوان یک رسانه فراگیر یا نیمه فراگیر و به عنوان نماینده قشر دانشجویی، در محدوده خاص نقش مهمی در تأثیرگذاری بر افکار عمومی دانشجویان در امور گوناگون دارند و یکی از مؤثرترین ابزارها در رساندن سخن و پیام نسل جوانی که در دانشگاه‌ها مشغول تحصیل هستند و در واقع مدیران و آینده‌سازان کشور هستند و یا خواهند بود، می‌باشد. اما متأسفانه در عمل، جدیت زیادی برای حفظ و نگهداری این منابع که بسیار پراکنده، نامنظم و محدود منتشر و توزیع می‌شود، مشاهده نمی‌گردد و اغلب آرشیوها و کتابخانه‌های مهم و معتبر کشور یا فاقد این منابع اند و یا کمتر حاضر به قبول هزینه برای ساماندهی این منابع هستند و برای خالی نبودن عریضه، معدود کتابخانه‌ای صرفاً به صورت کالای انباری آنها را در گوشه‌ای نگهداری می‌کنند. چون پیگیری، فراهم‌آوری، ساماندهی و ارائه خدمات این منابع مشکلات خاص خود

را دارد و نیاز به برنامه ریزی، تخصص و نیروی انسانی دارد و اگر درک عمیقی نسبت به اهمیت حفظ این منابع وجود نداشته باشد بدیهی است آنرا کاری عبث و پرحمت خواهند پنداشت بنابراین شاهد اقدامی مؤثر نخواهیم بود.

اما آرشیو مطبوعات آستان قدس رضوی که آرشیوی ملی و فراملی است جمع آوری، ساماندهی، حفظ و نگهداری و ارائه خدمات نشریات دانشجویی را در دستور کار خود داشته و دارد و سالها این نشریات را جمع آوری و ساماندهی نموده و اطلاعات هر عنوان، از طریق شبکه قابل دسترس است. بر همین اساس این آرشیو توانست اعتماد وزارت علوم و فناوری را که به نوعی تنها متولی این نشریات بود، جلب کند و با درایت مدیران وقت در وزارت علوم و آستان قدس، طی انعقاد تفاهم نامه ای تمامی نشریات دانشجویی موجود در آن وزارتخانه، به آرشیو مطبوعات کتابخانه آستان قدس رضوی منتقل گردید و به مرور سایر شماره ها نیز ارسال می گردد. این مجموعه در دست بررسی و ساماندهی است و پس از اتمام بررسی ها و انجام خدمات فنی، پایگاه نشریات دانشجویی بر روی سایت سازمان ایجاد و ورود اطلاعات و تکمیل آن، انجام خواهد شد. با قرارگرفتن اطلاعات تمامی این نشریات بر روی وب سایت سازمان، نسخه ی PDF این نشریات نیز به آرشیو الکترونیکی کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی افزوده خواهد شد.

در حال حاضر آرشیو مطبوعات کتابخانه آستان قدس رضوی معتبرترین و کامل ترین آرشیو نشریات دانشجویی کشور است. بطور کلی در این آرشیو بیش از ۷۰۰۰ عنوان بالغ بر ۳۰ هزار شماره نشریه دانشجویی از دانشگاه ها و موسسات آموزش عالی سراسر کشور، موجود است. اکثر این نشریات از دانشگاه هایی همچون دانشگاه تهران، فردوسی مشهد، صنعت شریف، صنعتی امیرکبیر، اصفهان، تبریز، بوعلی سینای همدان، الزهرا(س)، دانشگاه اردبیل و ... است. تعدادی از این نشریات در حال حاضر منتشر نمی شود و یا از وضعیت انتشار آنها اطلاعات کاملی در دست نیست. فاصله انتشار اکثر نشریات دانشجویی موجود در این آرشیو فصلنامه، ماهنامه، هفته نامه، گاهنامه و بعضاً به صورت روزانه و به زبان فارسی است همچنین نشریاتی به زبان های دیگر از قبیل انگلیسی، عربی، کردی، ترکی، روسی، اسپانیولی و... نیز در این آرشیو غنی مشاهده می شود.

تاریخچه نشریات دانشجویی

نشریات دانشجویی ایران دارای تاریخچه ای نسبتاً طولانی است و به سالیان دور برمی گردد و تقریباً عمری همپای حیات جامعه دانشگاهی دارد. نشریه ای به نام "دانشجو" متعلق به دانشگاه تهران که در ۱۲ اردیبهشت سال ۱۳۳۰ به قیمت ۲ ریال منتشر شده به عنوان قدیمی ترین نسخه موجود از نشریات دانشجویی شناخته شده است اما در آرشیو مطبوعات کتابخانه آستان قدس رضوی "سالنامه مؤسسات علمی و فلاحی کرج" که توسط دانشجویان دانشپایه

دوم دانشکده فلاحت در سال ۱۳۱۵ شمسی منتشر شده است همچنین نشریه دانشجویی "انسان" مربوط به سال ۱۳۲۹ که وابسته به دانشگاه تهران است، وجود دارد و در واقع این موارد قدیمی‌ترین نسخه‌های موجود در ایران است. نشریات دانشجویی را می‌توان در چند مقطع زمانی دسته بندی نمود که عبارتست از نشریات دانشجویی قبل از انقلاب (موج اول)، نشریات بین سالهای ۱۳۵۶ تا ۱۳۵۷ (موج دوم به علت پیروزی انقلاب)، نشریات سالهای ۱۳۵۹ - ۱۳۶۱ (دوره توقف، به خاطر انقلاب فرهنگی)، سالهای ۱۳۶۱ - ۱۳۶۷ (دوره رکود به علت شرایط جنگ تحمیلی)، سالهای ۱۳۶۷ تا ۱۳۷۱ (موج سوم به علت پایان جنگ و تأکید حضرت امام (ره) بر ضرورت تشکیل بسیج در دانشگاهها)، سالهای ۱۳۷۱ - ۱۳۷۵ (رکود دوم)، سالهای ۱۳۷۵ - ۱۳۷۸ (موج چهارم). سالهای ۱۳۷۸ - ۱۳۸۱ (موج پنجم به علت تصویب آیین نامه نشریات دانشجویی در شورای عالی انقلاب فرهنگی)، از سال ۱۳۸۱ تاکنون (دوره تثبیت و ارتقاء کیفی)

به طور کلی نشریات دانشجویی کشور دو دسته هستند، دسته ی اول نشریاتی با موضوعات فرهنگی، سیاسی، اجتماعی، ادبی، هنر، طنز، صنفی، رفاهی که زمینه خبری و اطلاع رسانی داشته و دسته دوم نشریات علمی و تخصصی هستند که در موضوعات و رشته های دانشگاهی از قبیل علوم انسانی، علوم اجتماعی، پزشکی، هنر و... به چاپ رسیده و از سطح بالای علمی برخوردارند و سالها به چاپ خود ادامه می دهند.

هدف نشریات دانشجویی روشنگری در عین رعایت اصول و ملاحظات اخلاقی، حقوقی، علمی و سیاسی است و اصرار بر برقراری ارتباط تعاملی با مخاطب خود دارد و در آن اشاعه اندیشه دارای اهمیت است نه کسب منفعت. همچنین رسالت حفظ نشاط و امید به آینده، ایجاد آمادگی برای احساس مسئولیت در مقابل مسائل جامعه، بالا بردن قدرت تحلیل سیاسی دانشجویان و تشویق آنان به جدیت در تحصیل علم و تهذیب و تزکیه نفس را بر عهده دارد.

ویژگی های نشریات دانشجویی

ویژگی نشریات دانشجویی کشور عبارتند از شرایط خاص انتشار، تیراژ و توزیع محدود در دانشگاه مبدأ و عدم توزیع در سایر دانشگاهها یا دهکده های مطبوعاتی، دوری کردن از رویه نشریات زرد، آرمان طلبی، تعاملی، فعال، تحلیلی و تفسیری، حامل ارزش های فرهنگی، طراح پرسش های اساسی (به جای ایجاد هیجان)، پیگیر واقعیت ها و غیرگیشه ای بودن، دارای اعتبار خبر، حفظ اخلاق حرفه ای، مشترکات زیاد بین تولید کننده و مصرف کننده، عدم غلبه جاذبه های تکنیکی بر جاذبه های محتوایی، ارتباط راحت با مخاطب و عدم محافظه کاری، عدم ارسال به کتابخانه ها و مراکز آرشیوی، فاصله انتشار نامنظم، تغییر مداوم مدیر و دست اندرکاران نشریه، نبود مکان ثابت برای دفتر این نشریات

و در نتیجه عدم امکان ارتباط مداوم با مدیران آنها و همکاری محدود در زمینه ارسال نشریات. این عوامل، آرشیو و جمع آوری نشریات دانشجویی و دستیابی به آنها را بسیار مشکل می‌کند.

حفظ این میراث مکتوب فرهنگی نیاز به همت ملی دارد بنابراین به منظور تقویت و تکمیل تنها آرشیو نشریات دانشجویی کشور و همچنین استفاده بیشتر و بهتر پژوهشگران حوزه رسانه از این نشریات، از کلیه دانشگاه ها، دانشجویان و تشکل های دانشجویی، مجموعه داران و دارندگان نشریات درخواست می شود نشریات خود را از طریق وقف، اهداء و یا فروش در اختیار مرکز اسناد و مطبوعات آستان قدس رضوی قرار دهند و حداقل نسخه ای از هر شماره برای این آرشیو ارسال نمایند تا به این وسیله نشریه خود را برای همیشه در میان نشریات این مرز و بوم ماندگار نمایند.